

Mindestenen ved Klelund

Af Knud Høgsbro Østergaard.

I Klelund plantage, ca. 9 km nord for Holsted by, står der en stor mindesten for syv engelske og canadiske flyvere, som styrtede ned med deres maskine og omkom dér natten til den 26. februar 1944. Den står dybt inde i skoven, men er let at finde, hvis man fra amtsvejen mellem Holsted og Grindsted lidt syd for Hovborg kro drejer mod vest ad vejen til Agerbæk. Når man er kommet lidt vest for skovfogedboligen, står der en sten i vejens sydlige rabat, hvorpå der står: »Til mindestenen«. Her drejer man syd på op i skoven, og 100 m fremme når man til det fredede areal i

Mindestenen tyve år efter den blev rejst.

skoven, hvor en lille allé fører ind til stedet, hvor nedstyrtningen fandt sted, og hvor mindestenen står.

Stenen er jo nok velkendt af mange, især af beboerne her på egnen, da man ofte ser friske blomsterbuketter ved stenen, navnlig efter sommersøndage, men der er næppe mange, der kender de nærmere omstændigheder ved denne begivenhed, da de hidtil kun har været kendt af få. Og dog er der vist ikke nogen nedstyrtning her i landet, der er bedre oplyst end denne. Derfor skal der her fortælles, hvad vi ved om den, så at denne redegørelse, sammen med stenens indskrift, kan bevare mindet om en af de mest tragiske begivenheder her på egnen i krigsårene 1940—45, den tid, der for den yngre generation kun er uoplevet historie.

I februar måned 1944 var vægtskålen ved at tippe til fordel for de allierede i kampen om magten i Europa. I de mørke nætter var de allierede begyndt på at bombardere de tyske krigshavne Kiel, Hamburg, Bremen og Cuxhaven og de store industricentre i Ruhr. Det var en uhyggelig oplevelse at stå ude i disse stormfulde nætter og høre motorlarmen fra de højtflyvende bombemaskiner, når de, efter at solen var gået ned, kom ind over vestkysten fra nordvest og fløj mod sydøst for senere på natten at vende tilbage og gå ud over Nordsøen. Man kunne se søgelyset fra de tyske projektører ude ved klitterne, og hvordan de som vifteformede lyskegler afsøgte luftrummet. Ofte kastedes strålerne tilbage fra lavthængende skyer, men sommetider fangede de i genskæret en flyvemaskine — og så tordnede antiluftskytset, og lyssporkugler og magniumslis oplyste nattehimlen. Man stod med angst i sindet og frygtede for, at nogle af maskinerne blev ramt. Man hørte fortælle, at nogle gange lykkedes det, og at man havde skudt på flyverne, når de i deres faldskærme søgte at nå ned til jorden.

Den 25. februar 1944 om aftenen havde jeg været i Glejbjerg og var kommet sent hjem. Der havde været en voldsom overflyvning hele aftenen, og lyden af lavtgående maskiner var blevet hørt jævnlige. Netop som jeg var kommet ind i soveværelset ved midnatstid, lød der en voldsom eksplosion og et vældigt lysglimt oplyste hele værelset. Ruderne klirrede, og dørene klaprede. Der var tidligere faldet bomber på egnen, som havde rystet huset, navnlig da der faldt en bombe i Rodebæk i Fåborg sogn, men der var ikke gået noget menneskeliv tabt. Denne eksplosion var så voldsom, at jeg straks var klar over, at denne gang var der sket noget alvorligt, men samtidig var jeg klar over, at det ville være formålsløst at søge at finde ud af, hvad der var sket, da det uden tvivl var langt borte. Man havde dengang kun cykler at færdes med, og cykellygterne havde kun et svagt blått lys, så det ville være umuligt at orientere sig i den bælgmørke nat.

Næste morgen fik jeg at vide, hvad der var sket. En flyvemaskine var styrtet ned i Klelund plantage sydvest for skovfogedboligen. Tyskerne havde afspærret området. Derudover vidste man ikke noget.

Men senere fik jeg mere at vide!

Skovfoged C. J. Madsen, som boede 900 meter fra nedstyrtningsstedet, var straks løbet ud i skoven til det sted, hvor maskinen var styrtet ned. Det var let at finde, for skoven brændte på et areal på størrelse med en tønde land omkring nedstyrtningsstedet. Det var umuligt på grund af branden at komme i nærheden af maskinen. Ved hjælp af en håndlygte afsøgte han skoven omkring flammehavet og råbte i mørket på tysk og engelsk om der var nogen — men der kom intet svar. Kun knitren og bragen fra den brændende skov hørtes. I mørket snublede han over noget og bøjede sig ned for at se, hvad det var, og opdagede, at

det var en støvle. Han tog den op og så, at der var et engelsk navn og et nummer på pløsen. Han løb straks tilbage og telefonerede til overbetjent Hansen i Holsted, som straks kom derud og sammen afsøgte de skoven nærmere. De fandt bl. a. to faldskærme hængende i træerne. Snorene var sprængt og de, der havde søgt at redde livet ved at springe ud med dem, var døde på stedet. Kort tid efter kom de tyske tropper fra rekruttskolen i Åstrup skole og afspærrede området. Da befalingsmændene mødte skovfoged Madsen og overbetjent Hansen, gav de dem ordre til at blive stående ved politibilen og ikke forlade skoven. Tyskerne afsøgte nu selv skoven for at finde eventuelle overlevende, men heller ikke de fandt nogen. Da Madsen og Hansen havde stået dér i nogle timer, blev det overbetjent Hansen for meget og han meddelte tyskerne, at såfremt de ville ham noget, så kunne de træffe ham i skovfogedboligen. Han var ikke under tysk kommando, men ude i embeds medfør. Derpå forlod han og Madsen skoven. Inden de kørte, fik Madsen støvlen ind i bilen. Han havde gemt den inde under vognen, mens de ventede.

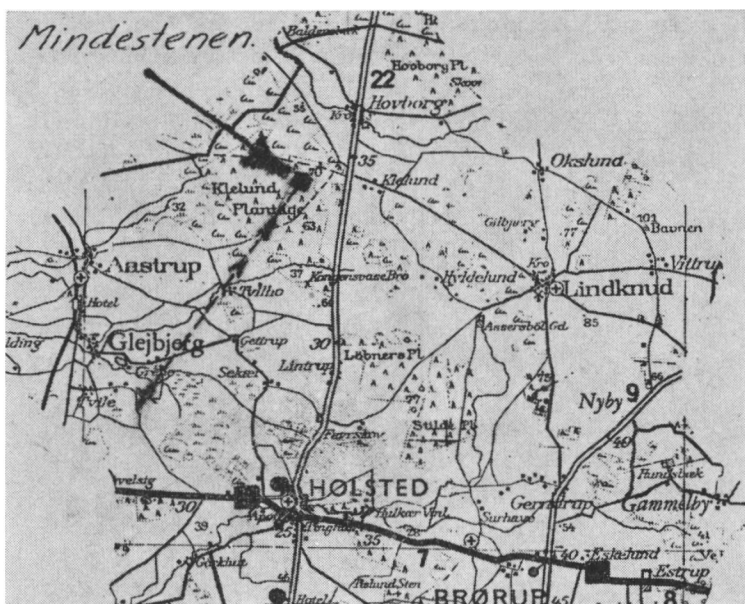
Næste dag gik Madsen op til brandstedet trods afspærringen. Han havde jo som skovfoged ret til at færdes i skoven. Af to store granstammer lavede han et kors og rejste det på kanten af det krater, maskinen havde dannet i jorden ved nedstyrtningen. I de følgende dage gravede tyskerne motorene op af jorden og sendte dem til Tyskland for at anvende metallet i rustningsindustrien. De gravede også kabinen op og fandt dér flere af maskinens besætning knust til uken-delighed. De blev lagt i kiste og ført til Gravlunden i Fourfeld ved Esbjerg. På nedstyrtningstedet lå vragdele fra maskinen spredt — tusindvis af små aluminiumsstumper. De store vinger var knust. Intet stykke

af dem var større end en bordplade. Propellerne var også splintret. Stumper af plastic fra sæderne, et materiale der var helt ukendt på den tid, lå spredt rundt om, også mærkelige stumper af smalle sorte papirbånd med sølvpapir på. Dem brugte man til at sprede ud i luften efter flyvemaskinerne for at forstyrre de fjendtlige radarapparater og forvirre fjendtlige forfølgere. Det var kun ganske få personlige ejendele, der blev fundet. Foruden støvlen fandt skovfoged Madsen senere en handske, en pose med to landkort, trykt på hvidt silke. Det var kort over Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig og Spanien. I posen lå også et lille kompas, en lille nedstryger og en mængde pengesedler i belgisk og fransk mønt. Der var intet kort over Danmark og ingen danske penge, hvilket tyder på, at man ikke har været forberedt på at komme ind over Danmark. En af naboerne til plantagen fandt en tid efter en bibel. En guldring skal også være fundet, men det har ikke været mig muligt at finde frem til den, der har fundet den. Derimod har jeg fået et armbåndsur, som er fundet på stedet. Det er af svejtsisk fabrikat, mærket »Marco«. Armlænken var brudt af ved nedstyrtningen, hvilket vidner om, hvor voldsom eksplosionen har været. Da jeg fik uret, var den lille viser standset et lille stykke over kl. 12.

Et par dage efter nedstyrtningen traf skovfoged Madsen oppe i skoven den tyske pilot, som havde skudt maskinen ned. Han var kommet derud fra Esbjerg for at se sit »offer«, som var den femte engelske maskine, han havde skudt ned. Madsen gav sig i samtale med ham for at få at vide, hvordan det hele var gået til. Den tyske flyver fortalte stolt og begejstret om sin bedrift. Han var sammen med en anden natjager gået op fra flyvepladsen ved Esbjerg på rekonoscering den aften på grund af den kraftige over-

flyvning. Ved Haderslev var han blevet opmærksom på den engelske flyvemaskine. De to tyske natjagere kom i kamp med den, hvorunder englænderne skød den ene af forfølgerne ned. Derefter tabte piloten kontakten med den engelske maskine, men fandt den igen over egnen her ved Holsted. Der opstod en kort luftkamp, hvorunder det lykkedes den tyske flyver at ramme sin modstander i benzintanken, men forinden havde haleskytten i den engelske maskine også ramt den tyske maskine så alvorligt, at piloten måtte springe ud med faldskærm ved Bramminge, og hans maskine knustes. Der må være gået nogen tid fra det øjeblik, den engelske maskine blev ramt, til eksplosionen indtraf, siden det lykkedes to af besætningen at springe ud med de to fundne faldskærme. På den anden side må eksplosionen være sket så hurtigt, at sprængstykker fra maskinen straks har skåret snorene over på faldskærmene. Kampen fandt sted i stor højde, antagelig i en højde af ca. 1000 meter. Et øjenvidne, landpost Viggo Knudsen, Åstrup, fortæller, at han var i Glejbjerg forsamlingshus den nat, da flyvemaskinen faldt ned. Der var fælleslæsning. Han så flammer slå ud fra maskinen, da den blev ramt. En broder til postbudet, som boede i »Borchsminde« i nærheden af forsamlingshuset, så ud af vinduet, da han hørte skuddene fra luftkampen, men trak hurtigt hovedet ind igen, fordi kampen fandt sted lige over ham. Stykker af maskinen faldt ned ved Gjettrup og i Tvilho. Det markerer en ret linje fra Grene til nedstyrtningsstedet i Klelund plantage, en afstand på ca. 6 km fra sydvest til nordøst.

Den fundne støvle blev gemt på loftet i skovfogedboligen, og da krigen var forbi, blev den hentet ned fra sit skjulested. Nummeret på pløsen blev sendt til Royal Air Force i London med anmodning om oplys-

Nedstyrtningsstedet.

ninger om navnene på besætningen og de pårørendes adresser. Kort tid efter kom der svar med de ønskede oplysninger.

Maskinen — en »Halifax« bombemaskine — var startet fra en flyveplads i England om aftenen den 25. februar. Faderen til en af de omkomne oplyser, at det var fra en flyveplads i Lincolnshire, syd for Grimsby. Den tilhørte den 431. squadron i »The Royal Canadian Air Force« og havde en blandet besætning på 3 canadiere og 4 englændere.¹⁾

1) Denne bombemaskintype var fremstillet af Handley Page Ltd. og blev i stort antal anvendt af Royal Air Force i natbombeoffensiven mod de tyske industricentre og flådehavne. En version af den havde en defensiv bevæbning, der udgjorde 9 stk.

Navnene på de omkomne og deres nærmeste pårørende var følgende:

1. Pilot F/Sgt. C. E. Howey, Canada. Mrs. C. E. Howey, (hans hustru), 232 Pine Street, West Sudbury, Ontario, Canada.
2. Navigator F/Sgt. G. E. Stevenson. Mrs. M. Stevenson (moder), Wawanesa, Manitoba, Canada.
3. Bombekaster Sgt. Alexander Donald McGillivray, Mr. J. McGillivray (fader), St. Lawrence Tradespark, Nairn, Scotland.
4. Radiotelegrafist Sgt. Raymond Leonard Bates, Mr. J. Bates, (fader), 22 Sunningdale Road, Portchester, Hampshire, England.
5. Luftsytte, Sgt. A. M. G. Munro, Mr. W. D. Munro (fader), Buchans, New Foundland.
6. Ingeniør, Sgt. Edward Roseby Metcalf, Mr. T. Metcalf (fader), 66. Briarwood Avenue, Gosfort, Newcastle on Tyne 3, England.
7. Luftsytte, Sgt. L. T. Wardell, Mrs. P. Wardell (moder), 22. Ormond Crescent, Simcoe, Ontario, Canada.

Støvlen med pløsen havde tilhørt Sgt. McGillivray. Uden den havde det været umuligt at identificere besætningen. Nu blev et brev med de vigtigste oplysninger sendt til de pårørende, og derefter kom der svar fra dem alle med oplysninger om, hvem de omkomne var. Af disse mange breve, der i tidens løb er kommet fra familierne, suppleret med mundtlige oplysninger fremkommet ved samtale med de pårørende,

8 mm maskingeværer, 4 i et haletårn, 4 i et tårn oven på kroppen og 1 i næsen. Den kunne bære en bombelast på 6600 kg og havde en maksimal flyvehastighed på 435 km/t og en rækkevidde på ca. 4800 km.

Clayton E. Howey mellem sine to ældste søstre, dagen før han rejste hjemmefra.

kan der gives følgende mere udførlige enkeltheder om de enkelte besætningsmedlemmer:

1. Clayton E. Howey (kaldet »Skipper«) var ældste søn af en søskendeflok på 5. De fire yngre søskende var søstre. Hans far og mor, James og Mary Howey, boede på en lille ejendom ved Owen Sound i Ontario. Siden han var lille, havde han hjulpet sin far ved landbruget. Senere kom han på »high school«, der svarer omtrent til et gymnasium hos os. Derefter tog han et kursus i flyvning ved universitetet. Han havde altid ønsket at blive flyver og var meget interesseret i sport. Var altid munter og parat til at lave sjov med sine

søstre. På flyvepladsen i England var han ofte ude og hjælpe til med høsten på de omliggende gårde. Hans latter var smittende. Han boblede over af grin, når han lo, siger hans mor. Da han var på høstarbejde i England, klædte han sig ud i arbejdstøj og lod skægget gro, så naboerne ikke kunne kende ham og troede, at han var en italiensk fange, der var løbet bort. Han var gift, men havde ingen børn. Hans kone opløste hjemmet efter budskabet om hans død og gav sig til at studere ved universitetet i Winnipeg for at uddanne sig til sundhedsplejerske. Hun er nu gift igen. Howey var den ældste af besætningen, 26 år. Faderen er død, men hans mor lever og bor nu i Owen Sound, Ontario.

2. *George E. Stevenson* (»Steve«). Hans mor er 92 år og bor i Wawanesa, Manitoba, Canada. Hun er en del svækket og forbindelsen med hende er blevet knyttet gennem en ældre broder, Alex Stevenson, som er inspektør ved et kornkompagni i Winnipeg. George var den yngste søn af en børneflokk på 11, seks drenge og fem piger. Den ældste søn, Jack Stevenson, faldt i første verdenskrig og ligger begravet i Frankrig. På en mindesten i Wawanesa har beboerne rejst en stor, rød granitsten, en glat tilhugget pyramide, hvorpå George og Jack Stevensons navne er indhugget sammen med flere andre af egnens unge, der faldt i første og sidste verdenskrig. Under mit besøg i Michigan i USA i 1961 kom Alex Stevenson kørende fra Winnipeg

George E. Stevenson.

3000 km ned til Three Rivers i Michigan for at hilse på mig. Han var et meget aktivt medlem af den canadiske kirke i Winnipeg og gjorde en stor indsats ved at hjælpe beboerne i byens yderdistrikter med at opføre kirker. Hans datter, Margaret, gift med professor John Mundie i Winnipeg, har sammen med sin mand

besøgt os her i Åstrup i 1957.

George var født den 16. august 1918 og var altså 25 år ved sin død.

3. *Alexander Donald McGillivray* (»Mac«) var søn af Jessie og Jim McGillivray i St. Lawrence Tradespark, Nairn på Skotlands nordøstkyst. Forældrene kunne ikke være med ved afsløringen

Alexander Donald McGillivray.

af mindstenen i 1947, da moderen var meget syg. Hun er senere død, efter sigende af sorg over sønnens død. Fru konsul Ludvig Christensen i Esbjerg har forbindelse endnu med en datter, Eleanor Beewers, og har sørget for blomster til graven i Fourfeld. Det er sværest for mødrene.

4. *Raymond Leonard Bates* (»Ray«) var født den 4. november 1922, søn af mekaniker John Bates og hustru Hilda Alice. Raymond havde tre søskende; en ældre broder, William John Bates, omkom ved angrebet på den tyske krydser »Scharnhorst« den 21.

juni 1940 ved Herdla ved Bergen i Norge. To søsken-
de, søsteren Doris og en broder Dennis lever endnu.
De er begge gifte. Raymond, som var den yngste af
børneflokket, meldte sig frivilligt til Royal Air Force.
Der var intet, der kunne holde ham tilbage. Han ville
være flyver som den ældre broder. Faderen ville helst
have, at han havde meldt
sig til marinen, hvor fa-
deren arbejdede, men to
år efter, at broderen var
omkommet, meldte han
sig og blev uddannet
som luftskytte og radio-
telegrafist. Både faderen
og moderen var med ved
mindstensafsløringen i
Klelund i 1947. Mode-
ren er senere død, men
i år har faderen igen væ-
ret i Danmark og set til
mindstederne her ved
Klelund og i Fourfeld. I
julen 1953 var broderen
Dennis her, mens han
var soldat i de engelske besættelsestropper i Vest-
tyskland.

Raymond Leonard Bates.

5. *A. Milton G. Munro* fra New Foundland var æld-
ste søn af *W. D. Munro* i Buchans, senere Deer Lake.
Han havde flere søsken. Moderen døde kort tid
efter, at sønnen omkom ved Klelund.

Da jeg var i Amerika i 1961, blev vi på tilbagevejen
fra New York over Island og Norge tvunget af et
motorstop til at gå ned på flyvepladsen i Gander på
New Foundland. Opholdet varede i 18 timer, i hvilken
tid vi ikke måtte forlade flyvepladsens område. Tiden

gik med at sove på bænke i ankomsthallen og gå rundt og se lidt på forholdene i nærheden. Om morgenen kom jeg i samtale med nogle toldbetjente og fortalte dem om nedstyrtningen her ved Klelund. De lyttede interesseret til min fortælling. Da jeg var færdig, kom der en mand hen til mig. Han havde stået bag ved mig og lyttet sammen med de andre, men jeg havde ikke

A. Milton G. Munro.

lagt mærke til ham. Han var en af personalet på flyvepladsen. Han spurgte mig om, hvad den flyver, der var fra New Foundland, hed til fornavn. »Hed han Milton«, spurgte han. »Jeg ved det ikke«, svarede jeg. »Jeg ved kun, at hans forbogstaver var A. M. G. og så efternavnet Munro«. »Hvis han hed Milton, så kender jeg ham. Så bor hans far herude i Glen-

wood tæt ved flyvepladsen. De kan gå ned i telefonboksen og ringe til Glenwood nr. 27, så kan De tale med ham«. »Det kan ikke passe«, sagde jeg, »for da jeg sidst skrev til ham, boede han i Deer Lake«. »Det må være Milton«, sagde manden. »Vi var kammerater, og jeg har kendt ham i mange år«. Jeg gik derefter ned i hallen til telefonboksen og fandt Glenwood central og det opgivne nummer, fandt den nødvendige mønt til automaten og kaldte nummeret. Lidt efter meldte en damestemme sig, og jeg spurgte: »Er det hos Mr. Munro«. »Yes«. »Træffer jeg Mr. Munro?« »Ja, min far går ude i haven, nu skal jeg kalde«. Lidt efter kom Mr. Munro til telefonen. Jeg præsenterede mig og fortalte ham om mit tvungne ophold på flyve-

pladsen, og at jeg ikke kunne tage ud til ham, men ville gerne tale med ham, hvis det var muligt, i ankomsthallen. Jeg vidste ikke, hvornår maskinen var klar til at flyve igen, men det ville antagelig ikke vare så længe. Han sagde, at han og en broder ville komme med det samme. Så sad vi i restauranten og talte sammen i en times tid over et glas whisky. I samtalen løb fortalte jeg ham bl. a. om uret og spurgte, om han kendte noget til det. Jeg havde tidligere spurgt de andre pårørende, om de kendte det, og havde vist dem et billede af det. »Ja, det var muligt, det var Miltons, for da jeg sagde farvel til ham, inden han rejste til England, gav jeg ham et svejtsisk armbåndsurs«, svarede faderen. Da vi skiltes,

Edward Roseby Metcalf.

gav han mig et elsdyr, støbt af gips, som minde om Canada — og føjede til »God bless you«. Senere gik jeg ned til en sø i nærheden, måske en fjordarm fra Atlanterhavet, jeg ved det ikke, for jeg havde intet kort. I skovene ved søen var skovbunden helt hvid af blomster, der lignede anemoner. Man kaldte dem Crackerflowers. Jeg plukkede nogle af dem op med rod og lagde dem i en plasticpose for at se, om de kunne gro ved mindestenen, men det lykkedes ikke. Den første sommer blomstrede de herhjemme, men året efter var de gået ud. Enten har de ikke kunnet

tilpasse sig klimaet, eller også har der manglet visse næringsstoffer i jorden. En broder til Milton besøgte Klelund i 1954.

6. *Edward Roseby Metcalf* (»Teddy«). Han var søn af Thomas Metcalf og hustru Nora, Gosforth, New-

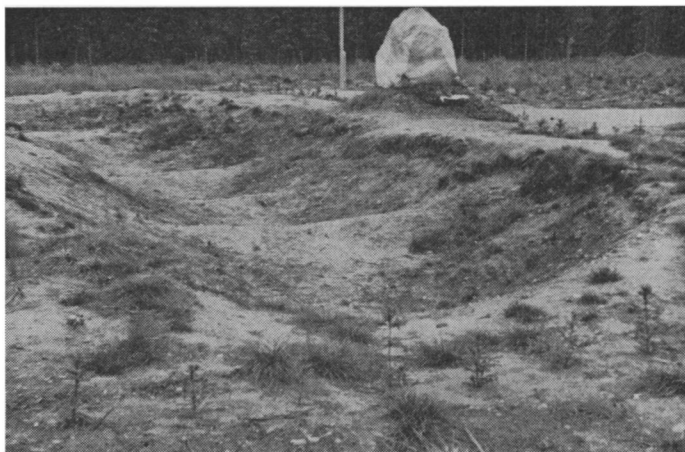
Leo T. Wardell, til venstre, og broderen Glen.

castle on Tyne i Østengland. En broder Donald var med i krigen i Stillehavet som flyver. De var alle tre med ved mindstens-afsløringen i 1947. Siden er både faderen og moderen døde. I de breve jeg har fra dem, er der et ønske, der går igen atter og atter, at der aldrig må blive en krig igen.

7. *Leo T. Wardell* var født i St.

Williams i Ontario, men var vokset op i Simcoe i Ontario. Dagen efter at han omkom ved Klelund, kunne han være fyldt 21 år. Han var søn af Mr. og Mrs. Morden Wardell. Faderen er død, men moderen, Pearl Wardell, lever endnu. Han havde gået i skole i Simcoe og havde været ansat ved Universal Coolers i Brantford, da han meldte sig frivilligt til The Royal Canadian Airforce. Her blev han uddannet som radiotelegrafist og maskingeværskytte i Lachine og Mont Joli ved Quebec og tog til England i august 1943. Han havde to brødre, Lance Bombardier Glen Wardell og

Mindestenen ved Klelund

*Mindestenen ved det krater, der dannedes ved nedstyrtningen.
Fordybningerne ses endnu 20 år efter.*

Allan Wardell, og to søstre, Mrs. Louis Smout i Simcoe og Mrs. Charles Barber. Glen var med i krigen i 3 år men kom velbeholden tilbage.

Leo var medlem af The Iroquois Squadron, som eskadrillen kaldtes. Det er navnet på den bekendte indianerstamme, kendt fra Coopers romaner. Byen Simcoe havde adopteret denne squadron. Hans familie modtog et telegram om, at sønnen var savnet efter luftoperationer mandag den 27. februar, kun to dage efter nedstyrtningen, men vidste ellers intet om de nærmere omstændigheder, før de efter krigen fik brev her fra Danmark.

∴

I sommeren 1946 blev trækorset, der var rejst ved nedstyrtningstedet, erstattet af en stor sten, som jeg havde fundet i heden øst for Kulmosen her i Åstrup sogn. Den lå dybt i jorden og måtte først graves fri,

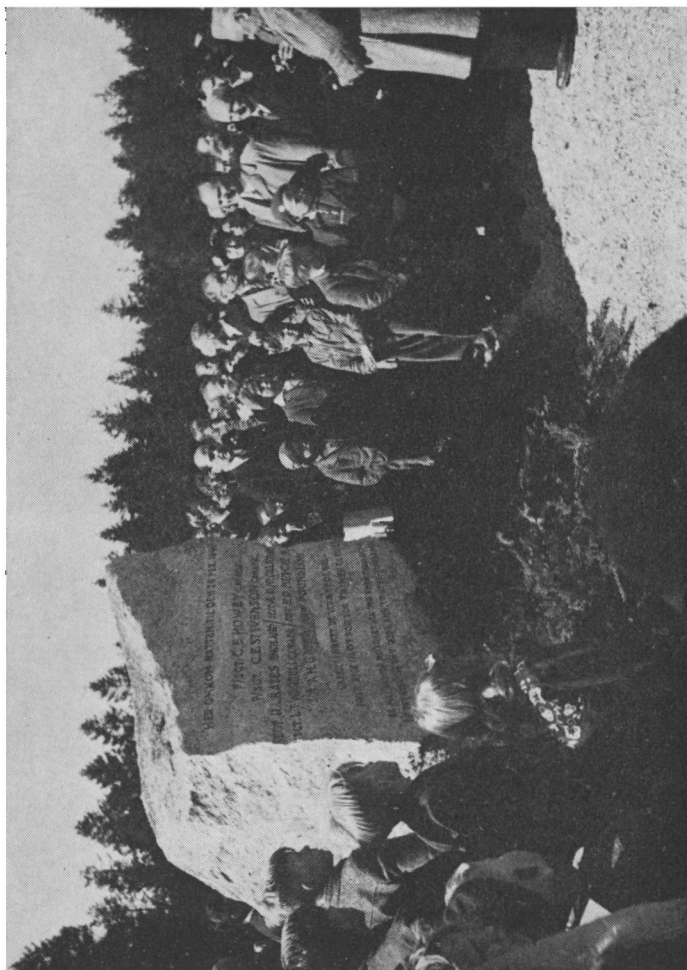

Repræsentanter for Royal Air Force. (Yderst til venstre Donald Metcalf, broder til Edward Metcalf).

Foto: Otto Andersen, Varde.

inden den kunne hæves. Den havde været udsat for kløvningsforsøg tidligere, men uden held. Kun enkelte flager var blevet sprængt bort. Falck i Brørup, under ledelse af stationsmester Sørensen, tilbød at løfte den og hjælpe til med at transportere den til nedstyrtningsstedet. Det blev en vanskelig opgave, for stenen vejede ca. 8 tons. Et treben med talje blev stillet op over stenen, og lidt efter lidt blev stenen løftet op, samtidig med der blev kastet jord ind under den. Da den var ovenover jordens overflade, blev der lagt sveller ovenpå opfyldningen, så en lastbil kunne køre ind under den, hvorpå den forsigtigt blev sænket ned på ladet og surret fast. Det var stærk storm, da stenen blev løftet, og det fløjtede i wirerne, da stenen hang 2 meter oppe og svævede i luften men stropperne og trebenet holdt, og lastbilen, en ny Renault, kunne bære den. Det van-

Mindestenen ved Klelund

Ved afsløringen af mindestenen 5. maj 1947. Til højre for stenen ses Per Federspiel. Bagved den sidste dreng, længere til højre, sognerådsformand Peder Jensen, Lindknud. Yderst i forgrunden læge W. Iversen, Vejrup.

Foto: Otto Andersen, Varde.

De pårørende fra England. Fra højre Miss Robertson, Mr. og Mrs. Metcalf og Mr. og Mrs. Bates.

Foto: Otto Andersen, Varde.

skeligste var dog endnu tilbage, at få den kørt op i skoven ad de smalle, dybsporede veje. Men det gik.

Indskriften på stenen lyder:

HER OMKOM NATTEN TIL DEN 26. FEB. 1944

F/SGT. C. E. HOWEY, CANADA

F/SGT. G. E. STEVENSON, CANADA

SGT. R. A. BATES, ENGLAND

SGT. A. D. MCGILLIVRAY, SCOTLAND

SGT. L. T. WARDELL, CANADA

SGT. E. R. METCALF, ENGLAND

SGT. A. M. G. MUNRO, NEW FOUNDLAND

UKENDT I MØRKET DE STYRTEDE NED

HUSK AT DE FALDT FOR VOR FRIHED OG FRED

BE JUST, AND FEAR NOT:

LET ALL THE ENDS THOU AIM'ST AT

BE THY COUNTRY'S, THY GOD'S AND TRUTH'S.

(Shakespeare)

Mindestenen ved Klelund

Commander Coombes, R. A. F., takker for mindestenen.

Foto: Otto Andersen, Varde.

Den engelske indskrift er et citat fra Shakespeares skuespil »Henrik den VIII«, 3. akt, 2. scene, hvor kardinal Woolsey siger det til sin tjener Cromwell. Denne indskrift er sat på stenen for de pårørendes skyld. Oversat står der: »Vær retfærdig og frygt ikke; lad alt det, du stiler efter, gælde dit lands, din Guds og sandhedens sag«. Det er de samme tanker, vi har i Christian Richardts sang, som blev så afholdt i krigsårene: »Kæmp for alt, hvad du har kært . . .« Men fortsættelsen burde have været med. Woolsey siger nemlig videre: »Then, if thou fall'st oh Cromwell, thou fall'st a blessed martyr«, der kan oversættes ved: »Da, hvis

Egnens befolkning, i forgrunden fhv. minister Per Federspiel og dommer Strøbeck, Kolding, repræsentant for Region III.

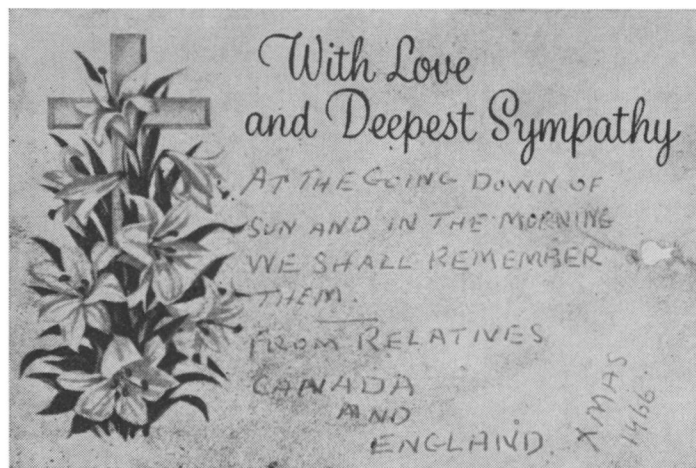
Foto: Otto Andersen, Varde

du falder, o Cromwell, da falder du som en velsignet martyr«.

Udgifterne ved stenens rejsning blev dækket ved en indsamling i sognene her på egnen, samt bidrag fra Holsted, Lindknud, Fåborg og Åstrup kommuner.

Arealet, hvor stenen står, er fredet, og skænket af grev Moltke, ejeren af Klelund plantage. Det omfatter det areal, der brændte ved nedstyrtningen. Det er tilplantet med »Morianæ«, fyr fra Britisk Columbia.

Stenen blev afsløret den 5. maj 1947 i overværelse af flere af de pårørende fra England: Mr. og Mrs. Bates og Mr. og Mrs. Metcalf, og deres søn Donald. Som repræsentant for canadierne var der en kusine til George Stevenson, lærerinde, Miss Isabella D. Robertson, Derby, England. De canadiske pårørende kunne ikke være til stede på grund af afstandene. Afslørin-

De pårørendes julehilsen sidste år.

gen blev foretaget af ministeren for særlige anliggender, Per Federspiel, og overværedes af bl. a. tre repræsentanter for Royal Air Force. Et sangkor under ledelse af overlærer Larsen Pedersen, Gørding, ledede sangen, og sang blandt andet: »Abide with me...« (nr. 520 i vor nuværende salmebog: »Vær du mig nær...«). Den er en af de engelsktalende landes mest afholdte salmer. Mr. Bates takkede for mindestenen på de pårørendes vegne. Sognerådsformand Peder Jensen, Lindknud, overtog på Lindknud sogneråds vegne mindestenen og lovede at værne om den. Klelund plantage sørger for anlæggets vedligeholdelse. Statsministeriet har givet tilladelse til, at der må flages ved stenen med det engelske flag den 26. februar, 5. maj, 29. august og 11. november, en tilladelse stationsmester C. H. W. Sørensen, Agerbæk, foranledigede. I 1956 besøgte den canadiske ambassadør i Danmark, Mr. Feaver, stedet.

Hver eneste jul siden stenen blev rejst, har de på-

rørende i England og Canada sendt en krans til mindestenen, ofte ledsaget af et vers, valgt af en af de pårørende. Deres sidste hilsen nu til julen 1966 lød sådan:

»At the going down of the sun
and in the morning, we remember them«.

(Ved solens nedgang og om morgenen,
mindes vi dem).